

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף ז'

לעיל הובאה בבבביתא דעת תנא קמא שלאחר שנגמר הדין אין הדיין רשאי לעשות פשרה, ודעת רבי יהושע בן קרחה שמצווה לעשות פשרה, ודעת ר"ש בן מנסיא שהדיין יכול לעשות פשרה רק לפני שיודע לאן הדין נוטה, אבל לאחר שיודע לאן נדין נוטה אסור לו לעשות פשרה.

ושאלת הגמרא במה נחלקו תנא קמא ור"י בן קרחה, ועונה הגמרא שנחלקו האם מצווה לעשות פשרה או שמותר לדיין לעשות פשרה אך אין זה מצווה.

ושאלת הגמרא במה נחלקו תנא קמא ור"ש בן מנסיא, ומבארת הגמרא שלדעת ר"ש בן מנסיא אם הדיין שמע את טענות בעלי הדין והוא יודע להיכן הדין נוטה אסור לו לעשות פשרה, אבל לדעת תנא קמא הדיין יכול לעשות פשרה אפילו באופן כזה כל זמן שלא נגמר הדין.

ולעיל הובאה מחלוקת בבבביתא האם הפסוק "ובוצע ברך ניאץ ה'" הולך על המברך את הדיין שבוצע, וכלומר שעושה פשרה, או שהוא הולך על הגוזל חייטים וטחנם ואפאם ורוצה להפריש מהם חלה, שאסור לו לברך אלא חייב להשיב את הגזילה, ואם מברך עליו נאמר "ובוצע ברך ניאץ ה'".

ומביאה הגמרא שרבי תנחום בר חנילאי חולק על ההסברים האלו בפסוק ולדעתו הפסוק "ובוצע ברך ניאץ ה'" הולך על אהרן שבנה את המזבח בחטא העגל. שנאמר בפסוק "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו", ואמר ר' בנימין בר יפת בשם ר' אלעזר שאהרן ראה את חור שזבוח לפניו, וכלומר שהרגו את חור כי לא עשה להם מזבח, ואמר לעצמו שאם לא ישמע להם הם יהרגו אף אותו שהוא כהן ונביא ויתקיים מה שנאמר בפסוק "באיכה" אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא", ולא תהיה להם תקנה לעולם. ולכן אמר שעדיף שיעשו את חטא העגל שיוכלו לחזור עליו בתשובה אחר כך.

ואמר רבי תנחום בר חנילאי שעל זה מדבר הפסוק "ובוצע ברך ניאץ ה'", וכלומר המברך את אהרן על הפשרה שעשה עם עצמו ניאץ ה'.

בבביתא לעיל הובא שלדעת ר"ש בן מנסיא מהפסוק במשלי "פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש" לומדים שאסור לדיין לעשות פשרה אחרי שיודע לאן הדין נוטה.

ושאלת הגמרא לדעת החולקים על ר"ש בן מנסיא אלו שסוברים שאסור לעשות פשרה, או הסוברים שמותר אפילו באופן כזה, מה ילמדו מהפסוק "ופוטר מים ראשית מדון וגו'".

ועונה הגמרא שהם ילמדו מהפסוק את הדין שאמר רב המנונא שאין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר "פוטר מים ראשית מדון", וכלומר שהפוטר מעליו את התורה שנמשלה למים, זה יהיה ראשית הדין שדנים אותו.

אמר רב הונא שתגרה דומה לצינור מים המוביל מים לשדות, שאם נפתח בו חור ולא סותמו, הוא מתרחב ואי אפשר לסותמו יותר. וזה הכוונה "פוטר מים ראשית מדון" שמדון דומה לצינור המים הזה.

ואביי קשישא אמר שתגרה דומה לנסרים של עץ המונחים בגשר, שבתחילה הם רעועים ולבסוף הם מתחזקים ומתקבעים במקומם.

מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שטובתו של האדם ששומע חרפתו ושותק, שינצל ממאה רעות, **ואמר** שמואל לרב יהודה שזה הכוונה בפסוק "פוטר מים ראשית מדון", וכלומר שהמתחיל בקטטה הוא תחילת מאה דינים.

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שאם אדם עובר עבירה ולא נענש עדיין לא יתמה על כך, כי אף גנב לא נענש על שניים או שלושה פעמים שגונב, אבל בסוף לוקה. **ואמר** שמואל לרב יהודה שזה הפסוק שנאמר בעמוס "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו".

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שאיש שלום ינצל משבע בורות, אך אדם רע יפול בבור אחד. **ואמר** שמואל לרב יהודה שזה הפסוק שנאמר במשלי "כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשל ברעה".

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שאדם שיוצא מבית הדין, ונטלו את גלימתו כי חייבוהו בדין יזמר וילך לדרכו, כיון שדנוהו דין אמת והוציאו גזילה מתחת ידו. **ואמר** שמואל לרב יהודה שזה הפסוק שנאמר בתורה "וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום".

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שכאשר האשה מנמנמת ומתעצלת נופל הסל שעל ראשה, וכלומר שמתוך עצלותה לא ניכרת מלאכתה. ואמר שמואל לרב יהודה שזה הפסוק שנאמר בקהלת "בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידיים ידלף הבית". דהיינו שעל ידי עצלות לתקן פרצה קטנה יפול כל הבית.

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שהאיש שבטחתי בו הרים אגרופו כנגדי. **ואמר** שמואל לרב יהודה שזה הפסוק שנאמר בתהילים "גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' הגדיל עלי עקב".

עוד מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה אומר שכאשר האהבה שלי ושל אישתי הייתה עזה היינו יכולים לשכב על חודו של סיף, וכעת שאינה עזה, אפילו מיטה בת שישים אמות לא מספיקה לנו.

ואמר רב הונא שאף בפסוקים מצינו כך, שבתחילה נאמר בתורה "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת" וכלומר שהשכינה תהיה מעל הכפורת, ושנינו בברייתא שהארון היה גובהו תשעה טפחים והכפורת טפח שיחד הם עשרה.

ולאחר מכן בבית המקדש שבנה שלמה נאמר במלכים "והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה קומתו" ורואים שבית המקדש היה גדול מהמשכן, ובו שכן הקב"ה, ויותר מזה שאחר שחטאו ונחרב בית המקדש נאמר בישיעה "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו'" שאפילו כל בית שתבנו לא יספיק לי.

ועל מה שאמר רבי חנין בברייתא ש"לא תגורו מפני איש" הכוונה שאם תמצאו זכות או חובה לאחד מהם לא תכניסו דבריכם אלא תאמרו אותם אפילו לרב. שואלת הגמרא מהיכן לנו שתגורו הוא לשון הכנסה, ואמר רב נחמן שלומדים זאת מהפסוק "ויין לא תשתה ולא תאגור" שתגורו הכוונה להכנסה.

ורב אחא בר יעקב אמר שמהפסוק במשלי רואים זאת שנאמר "תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה", וכלומר שהנמלה הכניסה את מאכלה בקיץ. ורב אחא ב"ר איקא אמר שלומדים זאת מספוק אחר במשלי "אוגר בקיץ בן משכיל".

אמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן שכל דיין שדן דין אמת לאמיתו, משרה שכינה בישראל, שנאמר בתהילים "אלקים נצב בעדת א-ל בקרב אלקים ישפוט", ואלוקים היינו לשון דין, והכוונה שכאשר דיין דן דין הקב"ה ישכון בקרב ישראל.

וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר בתהילים "משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו'".

עוד אמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן שכל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו, שנאמר במשלי "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש", ודהיינו שיטול מהגזלנים את נפשם.

עמוד ב'

ועוד אמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן שלעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגינהם פתוחה לו מתחתיו, וכפי שנאמר בשיר השירים "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות", ואין הכוונה פחד בלילות כפשוטו אלא מפחדה של גינהם שדומה ללילה.

אומרת הגמרא שדרש ר' יאשיה ויש אומרים שדרש זאת רב נחמן בר יצחק, ביאור על הפסוק בירמיה "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק", ושאל, מה הכוונה "דינו לבוקר משפט" וכי רק בבוקר דנים וכל היום אין דנים, אלא ביאר שהכוונה בפסוק לומר לדיין שרק אם ברור לך הדבר כבוקר אמרה ואם לאו אל תאמרהו.

ור' חייא בר אבא אמר בשם ר' יונתן שלומדים את הדין הזה מהפסוק במשלי "אמור לחכמה אחותי את", וכלומר שרק אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אמרהו ואם לא אל תאמרהו.

אמר ר' יהושע בן לוי שעשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולם, וכלומר אם יטו את הדין העונש יהיה לכולם, ושואלת הגמרא שהרי פשוט כך כי כולם דנים, ועונה הגמרא שכוונת ר"י בן לוי הייתה שהעונש מוטל אפילו על תלמיד היושב לפני רבו שאם ראה שרבו טועה ושתק אף הוא נענש.

מספרת הגמרא שכאשר רב הונא היה יושב לדין, היה מביא איתו עשרה תלמידי חכמים מבית המדרש, ואמר שהוא עושה זאת כדי אם יטעו יתחלק העונש בין כולם, ולא יהיה מוטל עליו לחוד.

וכך היה עושה רב אשי כאשר הייתה מגיע טריפה לפניו, היה מביא עמו את כל החכמים הבקיאים בבריפות שהיו בעירו 'מתא מחסיא', ואמר שהוא עושה זאת כדי אם יטעו יתחלק העונש בין כולם, ולא יהיה מוטל עליו לחוד.

מביאה הגמרא שכאשר בא רב דימי מארץ ישראל הוא אמר שרב נחמן בר כהן דרש על הפסוק במשלי "מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה" שהכוונה בפסוק היא שאם דיין דומה למלך שאינו צריך לכולם, וכלומר שבקיא בדין ואינו צריך לשאול, עליו נאמר יעמיד ארץ, אבל אם הדיין דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות, ואף הוא צריך לחזר ולשאול בית דין, עליו נאמר יהרסנה.

ומספרת הגמרא שהיה מעשה שבית הנשיא העמידו דיין שלא למד ולא ידע לדון, ואמרו ליהודה בר נחמני שהיה מתורגמנו של ריש לקיש, וכלומר שהוא היה שומע מריש לקיש ודורש לרבים, וביקשו ממנו שילך אל אותו הדיין וישמע מה יאמר ויחזור על כך לכולם.

וגחן יהודה בר נחמני אל אותו הדיין לשמוע מה יגיד לו לדרוש, אך הוא לא אמר לו דבר. ולאחר מכן קם יהודה בר נחמני ודרש את הפסוק שנאמר בחבקוק "הוי אומר לעץ הקיצה עורי, לאבן דומם הוא יורה, הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח אין בקרבו", והוסיף שעתיד הקב"ה להיפרע מאלו המעמידים דיין שאינו ראוי שנאמר שם "וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ".

אמר ריש לקיש שכל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר "שופטים ושוטרים תתן לך", ומיד אחר כך נאמר "לא תטע לך אשירה כל עץ", ועץ הוא מלשון דיין שנאמר "כי האדם עץ השדה".

והוסיף רב אשי שבמקום שיש תלמידי חכמים דינו יותר חמור וכאילו נוטע אשירה על יד המזבח שנאמר שם "אצל מזבח ה' אלקיך".

ונאמר גם "לא תעשון איתי אלהי כסף ואלהי זהב ולכאורה קשה, וכי רק אלהי כסף ואלהי זהב אסור לעשות, אבל אלוהי עץ מותר, הרי וודאי שהכל אסור, אלא ביאר רב אשי שכוונת הפסוק לא תעשו אלוה בשביל כסף ואלוה בשביל זהב, וכלומר דיין שנתן ממון כסף וזהב כדי שיוכל לדון.

ומספרת הגמרא שכאשר רב היה הולך לדון בבית הדין, היה אומר על עצמו שהוא הולך להביא על עצמו מיתה אם יטעה בדין, ואינו עושה צרכי ביתו, ואף אינו מרוויח ממון בזמן זה כדי לפרנס את ביתו, והלוואי שתהיה חזרתו לביתו כמו שיצא ממנה ולא יטעה בדין ויענש.

וכאשר היה רואה את סיעת האנשים המלווה אותו היה אומר את הפסוק באיוב "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד".

ומר זוטרא החסיד, כאשר היו מרימים אותו על הכתפים בשבת שהיו דורשים בה בהלכות הרגל שלושים יום קודם לרגל, היה אומר את הפסוק במשלי "כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור".

מביאה הגמרא שדרש בר קפרא מהיכן המקור למה שאמרו החכמים באבות הוו מתונין בדין, שלמדו זאת מהפסוק "לא תעלה במעלות על מזבחי", ואחר כך נאמר "ואלה המשפטים", ומשמע שלא ידון במרצה בדיני המשפטים.

ור' אליעזר אמר שמפסוקים אלו ולא תעלה במעלות על מזבחי" והפסוק שאחריו "ואלא המשפטים", לומדים את הדין שאסור לדיין לפסוע על ראשי עם קודש, וכלומר לעבור בבית המדרש אחרי שכולם כבר ישבו על הקרקע, שכך היו רגילים בזמנם.

ושואלת הגמרא על מה שנאמר בפסוק "ואלא המשפטים אשר תשים", מדוע אמרה התורה לשון של שימה ולא אמרה 'ואלה המשפטים אשר תלמדם'. וביאר רבי ירמיה ויש אומרים רבי חייא בר אבא שהכוונה לכלי הדיינים שצריך לשים לפניהם.

וכפי שרב הונא כשהיה הולך לדון היה אומר שיוציאו לו את כלי הדין, מקל למכת מרדות, ורצועה למלקות, ושופר לנידוי, וסנדל לחליצה.

מביאה הגמרא את הפסוק "ואצווה את שופטיכם בעת ההיא" וביאר רבי יוחנן שציווי הוא לשון זירוז, ובא הפסוק לזרז את הדיינים שיטילו אימה על הציבור לשם שמים, עם המקל והרצועה.

ומביאה הגמרא את הפסוק בהמשך "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו בין גרו"

ועל המילים "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" אמר רבי חנינא שזוהי אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו, ויש בזה גם אזהרה על הבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא הבעל דין השני, כיון שמשמעות הפסוק ככתיבתו היא 'שמע בין אחיכם'.

ורב כהנא אמר שהמקור לדין שאסור לבעל דין לומר את טענותיו בלא הבעל דין השני הוא מהפסוק "לא תשא" שמע שוא, וכלומר שהדיין לא יקבל שמע שוא, ואותו הפסוק הולך גם על הבעל דין במשמעות של "לא תשיא", דהיינו שלא תטען בלא הבעל דין השני.

ואמר ריש לקיש על המשך אותו הפסוק "ושפטתם צדק" שצריך הדיין קודם לצדק את הדין, ואחר כך לחותכו, וכלומר לפוסקו.

ואמר רב יהודה על המשך הפסוק "בין איש ובין אחיו" שבא הפסוק לומר שתפסוק את הדין אפילו בין שניים שירשו בית ועליה, ולא תאמר טול אתה בית ואתה עליה ומה בכך, אלא תדון ותפסוק כפי הדין.

ועל סוף אותו הפסוק "ובין גרו" אמר רב יהודה" שבא הפסוק לומר שתפסוק את הדין אפילו בין תנור לכירים ולא תאמר יטול זה תנור וזה כירה, כי אין שווים שווה.

ועל הפסוק "לא תכירו פנים במשפט" אמר רבי יהודה שהכוונה לא תכירהו, וכלומר שאם הוא מאוהבך אל תזכה אותו, ורבי אלעזר אמר שכוונת הפסוק לא תנכרהו, וכלומר שאם הוא שונאך אל תחייב אותו.

